

КІНЕЦЬ СВІТУ

Кінець світу мав настати у четвер, о п'ять хвилин до четвертої, одразу після дискотеки.

Досі такі глобальні катастрофи проявлялися в нас у Мертон-Грейнджі хіба в чутках про апокаліпсис, що виникали раз чи двічі на семестр, переважно за тих самих обставин. Жодної банальності на кшталт сонячного спалаху або падіння астероїда. Натомість який-небудь таблоїд оприлюднював пророцтво мая, якесь поверхове зауваження Нострадамуса або моторошну симетрію календаря, і ширилася чутка, буцімто наші обличчя розплавляться просто серед пари фізики. Поступившись істерії, вчитель зітхав і зупиняв урок, доки ми сперечалися, в кого кращий годинник, і починався зворотний відлік. Дівчата тулилися одна до одної, замружившись і потупивши плечі, наче їх от-от мали занурити в крижану воду, хлопці трималися зухвало, і всі потай замислювалися про неотриманий поцілунок, не зведені рахунки, про нашу незайманість, обличчя друзів, батьків. Чотири, три, два...

Ми затамовували подих.

А тоді хтось викрикував: «Бах!» — і ми полегшено сміялися, лише трохи розчаровані тим, що живі, але живі на парі фізики.

— Тепер задоволені? Повернімося до роботи, коли ваша ласка? — І ми поверталися до того, що станеться, коли сила в один ньютон зрушить тіло на відстань одного метра.

Але у четвер о третій п'ятдесят п'ять, одразу після дискотеки, все буде інакше. Час повільно тягнувся довгі п'ять років, і тепер, у завершальні тижні, а потім дні, почала ширитися атмосфера піднесення і паніки, радості й страху, а також безумного нігілізму. Листи додому й затримання після уроків більше не діяли на нас, а що в цьому світі могло

зійти нам із рук без наслідків? У коридорах і кімнатах відпочинку жахливого потенціалу набули вогнегасники. Невже Скотт Паркер справді скаже ті слова місіс Елліс? Чи Тоні Стівенс знову підпалить кабінет гуманітарних наук?

І ось незбагненим чином настав останній день, блискучий та яскравий, і почався він із сутичок біля воріт, зі шкільних краваток, пов'язаних як бандани і джугути, маленьких, як горіх, чи з кулак завтовшки, і з такої кількості помади, біжутерії та фарбованого в синє волосся, що це нагадувало сцену в якомусь футуристичному нічному клубі. Що зроблять нам учителі — додому відішлють? Ті зітхали й махали нам, щоб проходили. Не маючи вагомих причин вивчати заплавні озера, останній тиждень ми провели в безсистемних, знеохочувальних заняттях про щось під назвою «доросле життя», яке, здавалося, полягатиме переважно у заповненні формулярів і складанні резюме («Хобі та інтереси: спілкування, перегляд телебачення»). Ми вчилися вести чекову книжку. Виглядали з вікна в погожий день і думали: лишилося недовго. Чотири, три, два...

На перерві у класній кімнаті ми стали розмальовувати наші білі шкільні сорочки фломастерами та диво-маркерами. Діти згиналися над спинами одне одного, немов татуювальники в російській в'язниці, усе вільне місце розписуючи сентиментальною лайкою. «Бережи себе, козел», — написав Пол Фокс. «Ця сорочка смердить», — написав Кріс Ллойд. У ліричному стилі мій друг Мартін Гарпер вивів «друзіназавжди» під ретельно вималюваним членом із яйцями.

Гарпер, Фокс і Ллойд. На той час це були мої найкращі друзі, не просто хлопці, а *хлопці*, і хоча навколо оберталися якісь дівчата — Деббі Варвік, Бекі Бойн і Шерон Фіндлей, — компанія була самодостатня і непорушна. Ніхто з нас не грав на жодному інструменті, проте ми уявляли себе музичною групою. Гарпер, як ми всі знали, був соліст-гітаристом і вокалістом. Фокс був на басу — із низьким

і нехитрим «туц-туц-туц». Ллойд, оскільки проголосив себе «божевільним», був барабанщиком, тож мені залишилися...

— Маракаси, — сказав Ллойд, і ми розсміялися, а «маракаси» доповнив довгий список прізвиськ. Тепер Фокс намалював їх на моїй шкільній сорочці — схрещені маракаси під черепом, наче військова емблема. Деббі Варвік, чия мама була стюардесою, тишком пронесла господарську сумку, повну мініатюрних лікерів зі смаком наших улюблених шоколадних цукерок: кавових і вершкових, м'ятних і кокосових, і ми стискали їх у кулаках, сьорбали, кривились і відпльовувалися, доки містер Емброуз, поклавши ноги на стіл, невідривно переглядав «Врятуйте Віллі — 2», що крутилося на задньому плані — особливий подарунок, ігнорований усіма.

Мінілікери слугували аперитивом перед найостаннішою шкільною вечерею. Пам'ять досі зберігала легендарну бійку їжею 1994-го: пакетики кетчупу лускали під ногами, риба в паляниці розтинала повітря, наче сюрикен ніндзі, а картоплю в мундирі метали, мов гранати.

— Нумо. Тільки спробуй, — казав Гарпер Фоксу, коли той зважив у руці шкірясту ковбаску, тримаючи її за кінчик. Але вчителі патрулювали ряди, наче тюремні наглядачі, і з обіцянкою рум'яного кексу із шоколадним заварним кремом небезпечна мить минула.

На зібранні випускників містер Паско виголосив промову, на яку ми всі чекали. Він закликав нас дивитися в майбутнє, але пам'ятати минуле, цілити високо, але витримувати падіння, вірити в себе, але дбати про інших. Важливо не лише те, чого ми навчилися, — а він сподівався, що засвоїли ми багацько! — але й те, якими молодими людьми ми станемо. І ми слухали, молоді люди, застряглі між цинізмом і сентиментальністю, зовні галасливі, а в душі налякані й сумні. Ми шкірилися і закочували очі, але по всій залі стискали руки одне одному, і чути було фиркання, коли нас

закликали плекати дружбу, яку ми завели, дружбу, яка триватиме все життя.

— Все життя? Та не дай боже, — Фокс затиснув мою голову під пахвою і лагідно чухав її кісточками пальців. Час був роздавати призи, і ми вместилися зручніше на своїх сидіннях. Призи присудили тим дітям, котрі завжди здобували нагороди. Оплески затихли задовго до того, як вони зійшли зі сцени й стали перед фотографом із місцевої газети, тримаючи купони на книжки під підборіддям, мов на опізнанні. Поряд, під орудою містера Соломона, шкільний свінговий оркестр Мертон-Грейндж «Музика» намагався задовольнити нашу жагу американського біг-бенду какофонічним різнобійним аранжуванням «In the Mood» Гленна Міллера.

— Чому? Ну чому? — обурювався Ллойд.

— Щоб привести нас до настрою, — пояснив Фокс.

— Якого настрою? — не зрозумів я.

— Лайняного настрою, — буркнув Ллойд.

— «Послані на...» у виконанні Гленна Міллера та його оркестру, — сказав Фокс.

— Не дивно, що він літак розбив¹, — сказав Гарпер, і коли ця какофонія добігла кінця, Фокс, Ллойд і Гарпер підстрибнули на ноги й закричали: «Браво, браво!» На сцені Гордон Гілберт, із виглядом явно очманілим, двома руками підняв за розтруб свій тромбон і жбурнув високо-високо у повітря, де той завис на мить, перш ніж гепнутися на паркет і скулитися, мов бляшанка. І доки містер Соломон горлав у обличчя Гордону, ми почували на дискотеку.

Проте я усвідомлюю, наскільки в усьому згаданому був відсутній сам я. Пам'ятаю цей день досить добре, та коли на-

¹ Гленн Міллер (1904—1944) — американський тромбоніст, аранжувальник і диригент джазових оркестрів. Загинув в авіакатастрофі над Ла-Маншем. (Тут і далі прим. перекл.)

магаюсь описати власну роль, то пригадую те, що бачив і чув, а не те, що казав і робив. У шкільні роки моєю характерною рисою був брак характерних рис. «Чарлі старанно працює, щоб відповідати базовим стандартам, і здебільшого досягає їх» — ось і все, на що я заслуговував, і навіть цю незначну репутацію затьмарили події іспитової сесії. Мною не захоплювались, але мене й не зневажали, не обожнювали, але й не боялися; я не був грубіяном, хоч і знав кількох, але не втручався і між юрбою та жертвою не ставав, адже й сміливцем не був. Наш шкільний клас відзначався сильним кримінальним елементом — крадіями велосипедів, магазинними злодіями й паліями, і хоч я тримався оддалік найстрашніших дітей, але не водив дружби і з обдарованими та слухняними, увінчаними купонами на книжки. Я не був ані конформістом, ані бунтівником, нікого не підтримував і нікому не протистояв, тримався подалі від лиха, взагалі ні у що не втручаючись. Кумедність дуже цінувалася в нас, і, хоч я і не був клоуном класу, та все ж не був позбавлений дотепності. Раз у раз я міг викликати здивований сміх у юрби, але мої найкращі жарти або тонули в чиемусь гучнішому голосі, або лунали надто пізно, тож навіть тепер, понад двадцять років по тому, я згадую, що саме треба було сказати в 1996-му або 1997-му. Я знаю, що не був потворним (інакше хтось повідомив би мені про це) і неясно ловив шепіт і смішки зграйок дівчат, але яка від цього користь тому, хто гадки не має, що казати? Я успадкував високий зріст — і лише зріст від свого батька, а очі, ніс, зуби й рот від мами (добре, що не навпаки, казав він), але також успадкував батькову схильність сутулитися і згортати плечі, щоб займати менше місця в цьому світі. З якоїсь щасливої примхи залоз і гормонів я уникнув пульсуючих цяток і прищів, які буквально лякали стількох підлітків, і не був також ані худим від тривоги, ані гладеньким від чипсів та газованої води, якими ми живилися, проте не був упевнений у своїй зовнішності. Я взагалі ні в чому не був упевнений.

Скрізь навколо діти підганяли свої особистості під стандарти так само цілеспрямовано, як змінювали гардероб і зачіски. Ми були пластичні, мінливі і ще мали час для експериментів, зміни почерку, тактик, манери сміятися, ходити чи сидіти на стільці, перш ніж затвердіємо й усталімось. Останні п'ять років були наче величезна хаотична репетиція з розкиданими, мов сміття на підлозі, костюмами, поглядами, дружбою і переконаннями; страшна й весела для її учасників, дратівна й абсурдна для батьків і вчителів, змушених терпіти ці численні імпровізації та зобов'язаних прибирати безлад.

Незабаром настане час утвердитися в ролях, у яких ми будемо правдоподібними, та коли я намагався побачити себе очима інших (часом буквально, пізно вночі, зазираючи в батькове дзеркало для гоління, пригладивши волосся назад), то бачив... нічого особливого. Мої тогочасні світлини нагадують мені про ті ранні уособлення мультиплікаційного персонажа, прототипи, схожі на пізню версію, але в чомусь непропорційні, дещо неправильні.

Усе це не надто допомагає. Отже, уявіть собі іншу світлину: знімок шкільної групи, яка є в кожного, із такими маленькими обличчями, що й не розгледити, не придивляючись. П'ять їй років чи п'ятдесят, на ній завжди присутня знайома фігурка в середньому ряду, хтось, із чим ім'ям не пов'язано жодних курйозних історій чи асоціацій, скандалів чи триумфів. Ви спитаєте: хто це *був*?

Це Чарлі Льюїс.

ТИРСА

Дисотека випускників славилася давньоримським рівнем розбещеності, яким поступалася лише польовим дослідженням із біології. Ареною нам був спортзал — місце таке просторе, що цілком умістило б пасажирський літак. Щоб створити ілюзію інтимності, між шведськими стінками натягли античні полотна, і дзеркальна куля звисала на ланцюзі, мов середньовічний ціп. Та все одно місце здавалося відкритим і порожнім, і впродовж перших трьох пісень ми сиділи рядками на лавах, пожираючи одне одного очима через обшмугляний і запилений паркет, наче воїни через поле бою, пускаючи по колу й сьорбаючи для хоробрості останні мінілікери Деббі Варвік, доки лишився тільки куантро — межа, якої ніхто не наважувався перетнути. Містер Гепберн, викладач географії, на диджейських містках відчайдушно метався між «I Will Survive», «Baggy Trousers» та навіть «Relax», доки містер Паско не сказав йому вимкнути це. Лишилася година й п'ятнадцять хвилин. Ми гаяли час...

Та ось зазвучали «Girls & Boys» групи «Blug», і, неначе за сигналом, люди хлинули на танцмайданчик. Усі шалено витанцьовували, а потім залишались і горлали під подальші хіти попгаузу. Містер Гепберн винайняв стробоскоп і зараз тиснув на кнопки великим пальцем, із лютою зневагою до здоров'я та безпеки. Ми у захваті дивилися, як грають у світлі наші пальці, втягували щоки й прикушували нижню губу, наче рейвери, бачені нами по телевізору, лупцювали повітря і тупцями ногами, доки сорочки на нас не почали змокати від поту. Я побачив, що чорнильний напис «друзі-назавжди» поплив, і, раптом відчувши жаль за цією реліквією, проштовхався назад до лави, де заховав сумку, схопив свій старий спортивний костюм, приклав до обличчя, щоб

переконатися, що той відповідає базовим стандартам, і попрямував до хлоп'ячої роздягальні.

Якби, як навчали фільми жахів, стіни і фундамент прищеплення всотували емоції своїх відвідувачів, то в цій роздягальні варто було б провести обряд екзорцизму. Тут коїлися жахливі речі. Тут валялася купа смердючих загублених речей, запліснявілих рушників і шкарпеток, що не підлягають опису, щільних і старих, як торф'яник, у все це ми заривали Коліна Смарт, а ось там — там було місце, де на Пола Банса натягнули труси, так грубо, що потім його доправили до травматології. Ця кімната була замкнутою ареною, де жоден удар, фізичний чи психічний, не підлягав забороні, і, сидючи на лаві востаннє, обережно притуливши голову між одяжними гаками, які прийняли стільки жертв, я раптом відчув дивовижний сум. Можливо, це була ностальгія, але я сумнівався — ностальгія за шкільними пеналами, наповненими рідким милом, і лясканням мокрими рушниками? Радше це був жаль за тим, що не справдилося, за змінами, які не відбулися. Гусінь утворює лялечку, і всередині цієї твердої мушлі розчиняються стінки клітин, перевертаються і перегруповуються молекули, і кокон розкривається, щоб випустити нову гусінь — довшу, волохатішу й менш упевнену в майбутньому.

Нещодавно я впіймав себе на схильності до нападів такої душевної задуми, тож зараз прогнав від себе цей самоаналіз, буквально труснувши головою. Попереду чекало літо, і в цьому проміжку між жалем за минулим і страхом за майбутнє хіба не можна розважитися, пожити справжнім життям і зробити хоч щось? Цієї самої миті мої друзі були поряд і танцювали як заведені. Я хутко натягнув через голову свою стару футболку, озирнувся на написи, виведені на шкільній сорочці, і побачив у самому кінці, синім чорнилом, тонкі й ламкі, такі слова: «від тебе я плачу».

Я обережно згорнув її і поклав до сумки.

У залі містер Гепберн крутив «Jump Around» і танці стали шаленішими, агресивнішими — хлопці кидалися один на одного, немов вибиваючи двері.

— Господи, Чарлі, — сказала міс Бутчер, викладачка драматургії, — це все так *емоційно*!

Упродовж дня знайомі пристрасті, зловтіха й сентиментальність, любов і хіть були розбурхані до нестерпної міри. Повітря гуло від них, і в пошуках якоїсь віддушини я видирався на поперечини, втискувався між сходінками драбини й згадував ті чотири охайні слова, написані дбайливо й цілеспрямовано. Я намагався пригадати обличчя, знайти його серед присутніх у залі, але це було як у тих детективах про загадкові вбивства: кожен має мотив.

Почалося нове шаленство: хлопці залізли на спину один одному й на повній швидкості врізалися один в одного, влаштовуючи поединки. Навіть понад музику чути було гримання хребтів об паркет. Розігралася справжня бійка. Я помітив ключі, затиснуті в чийсь руці, і заради громадського порядку містер Гепберн увімкнув «Spice Girls» — такий собі холодний душ для хлопців, які розбіглися по кутках, і їхнє місце зайняли дівчата, стрибаючи й махаючи пальцями одна одній. Містера Гепберна також замінила на містках міс Бутчер. Я побачив, як він помахав мені рукою і чкурнув через танцмайданчик, озираючись ліворуч та праворуч, немов перетинаючи шосе з напруженим рухом.

— Що скажеш, Чарлі?

— Ви змарнували своє покликання, сер.

— Втрата для клубного життя — придбання для географії, — він повиснув на поперечинах біля мене. — Тепер можеш називати мене Адамом. Ми обидва звичайні громадяни, або будемо за — скільки там, пів години? За пів години можеш називати мене як хочеш!

Мені подобався містер Гепберн, і я захоплювався його стійкістю перед лицем відвертої байдужості. «Без образ,